

გაზეთის ფასი

გაზეთი: ერთი წლით — ექვსი მან., ნახევარი წლით — სამი მან., სამი თვით — ერთი მან. და ხუთმეტყველი, ერთი თვით — სამი ანაზი.

წერილები ამ ადრესით უნდა გამოგზავნიან: В. Тавризм, въ редакцію газеты „ПРОВА“.

ხელის-მოწერა

თელისში: გაზეთის „პროვის“ კანტონში მეთაურნი: ანტ. ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკანი. გაზეთი შედგები ადრესით უნდა დაიბაროს: В. Тавризм, въ которую газету „ПРОВА“.

რედაქცია: ძველი ინსტიტუტის ქუჩაზედ. სოლომონ შირინიანის სახლში.

მანტრა: ივანეჯის ბიბლიოთეკაში, სასახლის მიდამოზე, შაჰურის სახლში.

შ ი ნ ა რ ს ი:

საკართველო სახელწოდება სახმადრთავი სახმადრთავი — ნეკროლოგი — წერილი ანბანი — „ღრობის“ კორესპონდენცია: მოსკოვიდან — პასუხი — წიგნი რედაქტორთან — რუსეთი უცხო ქვეყნებში: სტატიები — გენერალი. შეტყობის: უფ. შერტელის დღის-გაგონებები, 6. სკანდლასი.

საკართველო

სამომავლოდ სამხედრო სამსახური

მან იტყვი, რომ ომიანობის მოსაპოვებლად სურვილი ცუდი იყო და კაცობრიობის წინ წაწევა უხელოდ, უთოფოდ და სისხლის დაღუფრევით სანატრელი არ იყო? რომ ეს შესაძლებელი იქნება როდისმე — ამას ეჭვი არ აქვს, და ენისაც ეს არ სჯერა, იმას უთუოდ არც კაცობრიობის პროგრესი სწამს. მაგრამ ხელნაწილი ქვეყნების პოლიტიკური მდგომარეობა გეომეტრიკებს ჩვენ ცხადდ, თუ რომდნათ შორას ვართ ჩვენ ამ სანატრელ დროზე. უწინადაც ამ ჩვენ საუკუნეშია ბევრი მაგალითი გვაქვს, რომელიც გვიჩვენებს, რომ ხშირად სამხედრო ღონის ბოროტად ხმარობენ და სამხედრო ღონე, ნაცელთ რომელიმე ნაციის ინტერესის, მისს თავისუფლების და კაცობრივი უფლების დაცე-

სა, რომელი არის პირდაპირი დანიშნულება ყოველი გონივრით შედგენილი სამხედრო ნაწილისა, ზოგიერთი ყლახების და სივების მიზანს იცავს. მაგრამ რომელიმე საშუალება კაცმა ბოროტად რომ მოიხმაროს, ეს კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ ეს საშუალება ბოროტი იყოს და კეთილ საქმეს კაცმა იმით ვერ შეიწიოს. ჩამდნათ ეხლანდელ დროში სამხედრო ნაწილის გაუფჯარებასა საქირა საზოგადოებისე სასარგებლოდ, ამის თაობაზე ჩვენ აქ ბასს არ გავაგრძობთ, რადგანაც ამაზედ ჩვენ საკმარის ვილაპარაკეთ ერთ ჩვენ სტატიაში, რომელიც იყო დაწერილი 1873 წლის „ღრობში“ ამ სათაურით: „ომიანობის მნიშვნელობა კაცობრიობის ცხოვრებაში.“

ამ სტატიაში ესწრეთ ჩვენ ახალი გამოცემული საყოველთაო სამხედრო სამსახურის წესების გამო, და ჩვენი სურვილია ესთქეთ, თუ რა თვისება და გავლენა ექნება ამ წესდების რუსეთის ხალხზე. შეველოდ იცის, რომ ერთი უმთავრესი რუფორმა ამ უკანასკნელ საუკუნეში რუსეთის იმპერიაში იყო გლეხების განთავისუფლება; მაგრამ ეს განთავისუფლება ჯერ-ჯერობით სრულიად არ იყო; უმაღლესი საზოგადოება ე. ი. თავიდაუნაუბრობა ჯერ კიდევ თავიანთ ძველ კლასობრივ იდგა და ისევ სარგებლობდა თავისი მამა-პაპური კეთილშობილური მდგომარეობა, ჩვენის აზრით ძლიერ დიდი ხანი გაივლის სანამ რუსეთის დაბალი ხალხი ამ უმაღლესს საზოგადოებას გაუსწორდებოდეს. ამ გასწორებისათვის სა-

ჭიროა ძირითადი რეფორმები, რომ დაბალი ხალხის კუთხა და გონება იმდენად განათავისუფლოს ძველი ამაო მორჩუნებისაგან, თავისი სისუსტის გრძობისაგან და დაარწმუნოს რომ უმაღლესი და უმაღლესი საზოგადოება მხოლოდ უახლო სიტყვებშია, თორემ უკანასკნელი გლეხი შეიძლება იმავე უმაღლესი საზოგადოების წევრი შეიქნეს, რუსეთში სწავლა და განათლება აი ამ უმაღლესს და შეძლებულ საზოგადოებაშია, დაბალი ხალხის აზრი და ტვინი ისე გაყინულია და გაქეპებულია, რომ დიდი სიმზრავლე და შრომა უნდა რუსეთში საზოგადოებას, თუ დაბალი ხალხის კეთილ-დღეობა სურს, რომ ის გააღწეოს და მოძრაობაში მოიყვანოს. მაცობრობის ისტორიაში ბევრ მაგალითს ვხვდებით ჩვენ, სადაც შესანიშნავი ხალხები, როგორც მაგალითად: რომაელები, ბერძენები, ეგვიპტელები და სხვანი შეყარდნენ, სახელ განთავისუფლი იყვნენ თავისი შესანიშნავი ცივილიზაციით, მაგრამ ამ ხალხებში სწავლა და განათლება ყოველთვის უმაღლესი საზოგადოების ხელში იყო. ეს უმაღლესი საზოგადოება, ეს უცხოურ ხალხის ნაწილი ნეტარობდა, სწავლობდა, თავის კუთხასა და გონებას ავარჯიშებდა და თავის სწავლასა და კუთხას ისევე თავის სასარგებლოდ ხმარობდა და უმეტესი ხალხის ნაწილი კი ისევე იმსინებულნი იყვნენ; მაგრამ ამ გავრცელებულ სწავლა გავრცელებამ მოახდინა ის, რომ იმ შესანიშნავი ხალხებიდან მხოლოდ მოგონება და კელო დარჩა. არც

ლიბის, არც ლაუზის, არც შექსპირს და არც სხვა გამოჩენილ კაცებს არ შეუძლია იმ ხალხის და ცივილიზაციის დამაგრება, სადაც იმითი ნათქვამი აზრი და ნაყოფი მხოლოდ ასასა და ორას მარტო ესმით და მილიონი ხალხი კი გამოვლენულ სისიუეში სტვირდა და შეუძლებელი იქნებოდა. ამ მხრით რომ შევედრათ ახლანდელ წესდებს „საყოველთაო სამხედრო სამსახურზე“ შეიძლება ესთქეთ, რომ ამ წესდებს დიდი მნიშვნელობა ექნება რუსის ხალხზე. შელო ლერტვეერი, რომელიც დასწერა რომანი „Варя жовий жаны“, ცხადდ ხატებს იმ ოლხის ხალხის (ნეგრ, ლეგონარეობას ამერიკაში, რომელიც განთავისუფლდა თავის მებატონისაგან; ის თელო წინ გვიყენებს ამ დაჩაგრულ ხალხს, რომელიც განთავისუფლების შედგეაც დიდ ხანს ვერ უსწორებდა თელოს თავის ძელო მებატონეს. მინ იცის, იქნება რუსის გლეხნიც იგონოს, როგორც ლახებმა ოქრების, რომ იმთავ შეუძლიათ კაცობრიობის ცხოვრებაში მონაწილეობა მიიღონ და თავის მებატონესთან ერთ ჯამზე რუსული „შინს“ ხერგმა გაეყდონ.

იქნება იმ უმაღლესი საზოგადოების წევრებისგან, რომელიც, როგორც წინათა ესთქეთ, უფრო ნასწავლია, უფრო გამოშლია შინებულა, იქნება, ენ იცის, ვამბობ მე იმათგან გლეხმა რაიმე ისარგებლოს და თავის თავი გამოაშლია შინის. ბას გარდა თუ კი ელწიფე არასდ ბრძანდებს, ის უნდა ასრულდეს, მანიფესტის უკანასკნელი სიტყვები:

ფაქტობრი

უფ. შერტელის დღის-გაგონებები

„პრებული“, 1873, მეათე წიგნი, სტატია: „უკანასკნელი სიტყვა“ უფ. ანტ. შერტელისა.

ის მსგელოდობა, რომელიც ჩვენ მივეციტო მარშანდელს ჩვენს პოლონიკას უფ. ანტ. შერტელისთან (ნახე „პრებული“ 1872 № 12, 1873 № 7, „მართობი“ 1872 № 12 და „პრებული“ 1873 № 10), მოითხოვს ჩვენგან ორიოდ სიტყვის თქმას, უფ. შერტელისთან პოლონიკის დასაბოლოებლად. ამ მიზნით ჩვენ უნდა გავხანებოთ მკითხველს პოლონიკის უკანასკნელი ფაზისი, როცა უფ. შერტელისმა, ჩვენი აზრების დასარდველად, ჩვენ შერტელის პატრიონებას და პრიორან ხასიათს და ცხოვრებას ძაგება დაუწყო, ჩვენ ამგვარი ცილისწამების მოსაბოძებლად აი რა წინადადება მივეციტო უფ. შერტელისს (ნახე „პრებული“ 1873, № 7, გვერდი 228 და 229).

„თუ იმას (ანტ. შერტელისს), — ვწერილი ჩვენ — ერთი დღით მინც სჯერა ის, რაც თითონ დაუწერია და დაბეჭდეს ჩემზე თავის სტატიაში, თუ იმას მართლა ჰგონია, რომ მე უპატიოსნო კი არა, ცომახით ძაგების ღირსი ვარ, პრიორანი მხოლოდ, თუ იმას მართლა ის აზრი აქვს გულში, რომ ჩემ საზოგადოებრივ მოქმედებას პრიორანი მიზანი აქვს, — გამოიბრძანდეს, განიხილოს მთელი ჩემი ცხოვრება, შეტყობოს რაც უნდა ცნობებში, ჰკითგოს და ხმება, და მიითვებოდეს, თითოეული ჩემი მოქმედების დასახელებად და აწერეთ დამტკიცებას საზოგადოებას ჩემი უსინდისობა და უფარისობა. თუ ბოქა, თუ უფარვის ცილისწამებელი არ არის, გამოწვევით, რომ

ამ გვარი საფუძვლიანი გამოცემით და გამოკვლივით დამტკიცოს თავისი უსაფუძვლო აზრი, ვითომ მე ძაგების ღირსი ვიყო. თუ იმას „მართობი“ ადრ აქვს, თუ იმას ცალკე წიგნია ბეჭედა არ შეუძლია; გავიხსენა იმისთვის „პრებულს“ ფურცლები, ჩვენ მის წაწერს ამ საგანზედ, რაინდ უსაფუძვლო და სასტიკი ცილისწამებით და დამბრალებით იცის მისი სხეული, ხელფულბოთა, შეუძლებელი, სრულად დაბეჭდული... ამ პრიორანთ ნებას ვაძლევ ვაინფჯავს მთელი ჩემი წარსული, თითოეული ჩემი ნაბიჯი და უმაღლესი, როგორც ისტორებს, რაინდ სასტიკი ძაგებით ან გინებით იცის, ჩვენს მკითხველს საზოგადოებას. შეველოდნენ დაბეჭდული უფილფურზე ასანდა და პასუხს მივეციტო, და მკითხველმა მაშინ განიხილოს სწავლა და სჯა დადგინოს.“

მაგონა იმისთანა ცხად გამოწვევა, ნათელი გამოკვლევითი მიზნით, ადვილად გასაგებ იყო უფ. შერტელისთვის, რომლის მხრით ამ გამოწვევის მიუღებლობა ყოველად შეუძლებელი საქმე უნდა ყოფილიყო. შეუძლებელია, ამას გარდა, ეჭვი აიღოს კაცმა, რომ უფ. შერტელისას ადვილად ყოველი სინდისიანი და პატივსანი კაცი ან რაიმე საფუძვლიანს დამტკიცებას მოაყენებ ჩემი უსინდისობისას, ანა და გულწრფელად აიღარება თავის შეტყობას. ჩვენ და სამწუხაროდ უფ. შერტელისმა სულ სხვა-ფორე იქცევა. სამი თვის ღონის შემდგენ იმან გამოგზავნა „პრებულს“ რედაქციაში თავისი ვითომ „უკანასკნელი სიტყვა“, იმ პრიორანთ და თხოვნით, რომ მე სიტყვა დაბეჭდულიყო ისე, რომ ჩვენის მხრით მასზედ ეჭვი შეიქნებოდა არ გავაყენებთ. ჩვენ არ ჩაეცარილებით იმ მიზანს, რომელიც ეს თხოვნა გამოაქვეყნდა უფ. შერტელისს, და პირდაპირ გარდავალეთ მის „უკანასკნელ სიტყვაზე“.

„ზემოთ მე ამოწერე ჩემი გამოწვევა, და მკითხველი ადვილად მიხვდება, რაზე, რისთვის და როგორც იცივედლი მე უფ. შერ-

ტელისს. მანათ ცხლა, რაში არწმუნებს ეს კაცი ჩვენს მკითხველებს ჩემი გამოწვევის ხასიათზე: „უფ. რედაქტორს, — სწერს ის — თქვენს ვერ-ნალოში გამოიხიბეს უფ. სკანდლასი, რომ დამტკიცებინა მისთვის ის ლაპარაკი, რომელიც მე შე-ნადა მაგის ხასიათი სჩვენებოთ მოყვანილი „მართობი“. მე არას ვიციკე იმაზედ, რომ საგან ჩვენი პოლონიკის სრულიად არა ყოფილა არც მაგის და არც ჩემი მათან კრბო ლაპარაკი. იმბრამ იყო კიდ, რომ მოვლეს მ მოყვა ბეჭედი ტრაბასსა, რომ ესა და ეს უნდა მე შეტყობილიყო, მე იმაზედ მხოლოდ ვაჭირო, კრბოთა ვაჭირო ასახე.“

„მანმად ამისა, იმის მაგეფი, რომ უფ. შერტელისმა ჩემ გამოწვევაზე ხმა ამოვიღო და მისი მოთხოვნისაგან აესრულებინა, ის მთიოს ჩვენს პოლონიკას განწე აგდებს და სრითი კრბოთა კითხვის გარჩევით მკითხველ საზოგადოებას თელოს უხევეს — აქაო და დაუმტკიცე სკანდლას, რომ იმან დაიყენა ფრანკლებს შეტყობის ჩამოხრჩობის რჩევა მივეციტო და შერტელის გადთქევა და დაეკენხა. ბეჭეზოთ ჯერ ეს კრბოთა კითხვა. ჯერ იმას გაიხიბნებ, რა დავწერე მე ამ საგანზე „პრებულს“ მეწვიედ წიგნიში (გვერდი 222):

„მიმოწვევს ყველა ახალგაზრდს, თითქმის ასილდე კაცს, რომელნიც მე ძლიერ ხშირად ამ საგანზედ მილაპარაკებ — მითქმას როდესმე ვისმისთვის ამ გვარი არა თუ არა.“

„ღღს უფ. შერტელისმა გვიწერს, რომ მისი პასუხი მარტო იმბრამ დაეკენხა — მისი თვით — რომ ეს, რომელიც მსხარეობდათ მკითხველს არის დაწერილი მისი სიტყვები უფ. ნიკოლაძისა, აქამდის არაინ შეიძლება.“ მთლო ჩვენს ნასწავლ ახალგაზრდობაში იმას ეცრც ერთი მოწამე ვერ მოაყენებია, და როგორც არის უმოწამეობით ერთი ვიდედ მასლო მარხანაზე, რომელიც მოწამობას აძლევს შერტელისს, რომ ნიკოლა-

ძის დაწერილ ხმა არ ვიცი, რომ საფუძვლი ჩამოხრჩობით დასჯა კანონი ადრ-მართლად და იმ უფრო საზოგადოებრივი აზრის და წერის წინადადება.“

„მთიას „უკანასკნელი სიტყვაში“ უფ. შერტელისმა არ რანაირად ასწავლეს, რომ ჩემს სიტყვებს:

საგან ჩვენ აღვიღად შევივილიან დაინახობთ
ის მიმართულება, რომელიც არის უბრა-
რისი დანიშნულება ამ მნიშვნელობა. მანი-
ფესტის უკანასკნელი სიტყვები აი ეს არის:
„ჩვენ არ ვცემბთ, როგორც აქამდისაც
არ გვიძებნია, სახმდრო ნაწილის ბრწყინ-
ვალე სახელს და ლეთისგან მონაბეჭდულს
უკეთეს ხედრათ ვთვლით რუსეთის წინ
წაწევის, და მისი შინაგანი მდგომარეობის
გაუმჯობესობას მშვიდობიანობით. ძლიერ-
ის სახმდრო დაინიხს გაწყობა არ შეიქ-
რებს და არ დაინიხს ხალხის განათ-
ლებას; არამედ ღიაკის ნის ნამდვილს და
შეურყვევებს მოძრაობას, მით რომ, ის ყოფს
სახელმწიფოს უშიშრათ და მისი მშვიდო-
ბიანობას შეურყვევლათ. ის უფლებს, რომ
მელიც ეძლევა ახალ გაზობას, რომელ-
საც მიუღიათ სწავლა, ვისურვებთ, რომ შეიქ-
ნეს ერთი საშუალებათაგანი ჩვენ ხალხს
ნამდვილი განათლების გასაუკლებლათ,
რომელშიც ჩვენ ეხედვით სარაქველს მისი
მომავლის კეთილდღეობისს.“ მართლაც
ახალი სახმდრო წესდების (УСТАВ) ძალით
იმ გულხს, რომელსაც მიუღია სახალხო შუა-
ლაში სწავლა, ორი წელიწადი სახმდრო
ნამდვილი სასახურის აკლდება. ამას გარ-
და იმ თავდაუნახურებთაგან, რომელთაც
მიუღიათ სწავლა საშუალ არ უშალღეს სას-
წაწელებელში ღილი შესესუბუქება აქვს, მაშ
შესაძლებელია იფიქროს კაცმა, რომ მოს-
წაწევე ახალგაზობის რიცხვი უფრო გამ-
რავლებდა და ეს მანიფესტი შეადგენს იმ ელ-
დებულებითი სწავლის* ნაყვალს, რომელ-
საც არის მიღებული ზოგერთი ევროპიულ
ქვეყნებში.

ეს არის ჩვენი აზრი ამ ახალ მანიფესტზე
მე დარწმუნებული ვარ, რომ ბევრი სულ სხვა
აზრისა არიან საყვარელთა სასახურებში. მარ-
თალია, უკეთესზე უკეთესი არ გამოიღვივო,
იტყვიან; მაგრამ ახალდელი რუსეთის მდგო-
მარეობას რეფორმა კარს გზას აჩვენებს:

სიბრძნედილი მიწარდანი.

„მთავრად მიიღო...“

„მთავრად მიიღო...“

— მე ვამტკიცებდი, თანხმად 1791 გამო-
ცემულის კანონისა, რომელიც დღემდინაც
სრული ძალია აქვს საფრანგეთში, რომ იქ
ჩამოხრჩობით დასჯა კანონით აღერ-
ძალილია. მქლანდელი საფრანგეთის სის-
ხლის სამართლის კანონი ამბობს: „შოველ
დამნაშავეს, რომელიც სამოქალაქო სისხ-
ლის სამართალი სიკვდილით დასჯას გაღუ-
წევეს; თა ვი უნდა მოვეკეთოთ (გო-
ლოტრინი).“ შოველი დამნაშავე. რომელ-
საც სახმდრო არ ზღვის სისხლის სამართა-
ლი სიკვდილით დასჯას გაღუწევეს, უნ-
და დაამტკიცოთ. შოველი სხვა გვარი
სიკვდილით დასჯა ან წყევლის სახიდანაგო
აღერძალილია.“ მამასადამ ცხადია, რომ
საფრანგეთში მამაბრძნითი დასჯა კანონით
აღერძალილია, ხომ? ღა ეინც მხმდელი
ბაში მიიღებს, რომ 1848-ში გამოცემული
კანონით პოლიტიკურ დამნაშავეებისთვის
სიკვდილით დასჯა აღიკრძალა, ადგილათ
მიხედობს, რომ შოლოტრინის ჩამოხრჩობა
ან დასერტო ყოველდღე მშობლებელი საქმე
იქნებოდა საფრანგეთში.

მართალ უფ. შურცელამეს ეს როდი ვისის.
ის აი რას სწერის იმის შემდგომ, როცა
ჩემი სიტყვები ოსტატურადა გადაკეთა:

„აი მწიფი...“ (ვითომ და მე, სწადელი) რა
ღამათ იმხელათ და როგორ კარათ მომპარო
და ღამტკიცა ჩემი უმწიფობა? შურცელი, მითხვე-
ლი! მათ ღლვის დასხმს! არ არის ვან, უფ. სწა-
დელი, საფრანგეთში კანონი სიკვდილი დასჯის...
მას ორთა ნახებარი წელიწადი მინც მოხრათ დოქ-
ტორის პალოდისის (ეს იგი ვიყენის სახლში), თუ
მამინ ვა სოქვათ. არ არის სიკვდილი დასჯა? მა-

ნამკლოზი

ჩვენ გვატყობინებენ ერთს საწმუხარო
ამბავს. ჩვენი ქვეყანა მთავრად ერთს სა-
სარგებლად კაცს იანერის დამღვეს მუ-
თაისში გარდაცელია მერასიმე სიმონისძე
ძალანდარაშვილი, რომელიც თორმეტს თუ
ცამეტს წლის განმავლობაში შეძლებისა-
მებრ შრომადა ჩვენის ხალხის განათლე-
ბისათვის. ხალხში იყრა კითხვისა და სწავ-
ლის გავრცელება იყო იმისი მიზანი, რომ-
ელსაც შესწირა იმან თავისი ჯანმრთელო-
ბა. 1861-ში ის დაინიშნა ქუთაისის სასუ-
ლიერო სასწავლებლის ზედამხედველად და
მას აქეთ აქამდე წაიღე იმის ზრუნვაში
იყო, რომ სასწავლებლისათვის წარმატება
მიეცა. ბოლოს დროს ის სცილობდა, რომ
ქუთაისში სასულიერო სემინარია დაფუნ-
დებულიყო და ეს თავისი სურვილი ყოველად
უსამღეფლოვისის ენისკოპოსის მბარბილის
სასულიერო პირებზედ ვაფურთხ და სასუ-
ლიერო მთავრობაზედ შემადგომლობით
კიდევ აღსატულა. სამღეფლოება დაიანხ-
და და მთავრობამაც დამტკიცა სემინარიის
დაფუნდება. მისი სასოვრად განსვენე-
ბულმა ერთი სახელობელია წინიც დაგვი-
ტრავა. შოველი იმისი ნაცნობი კეთილად
მოიხსენიებს ამ კაცის დაუღალავ შრომას
და განუღრგველად აღნიშნული მიზნისადმი
მგელელობას.

წერილი ანბანი.

— ახალიც ვემი უფაო საქლებოა შუა-
ლის სასარგებლოდ წარმოუღვენიათ ორი
რუსული და ერთი ქართული ბიესა (მემინდა
კნინა ვაგებდ).

— ჩვენ მივიღეთ უფ. იოსებ შლოხო-
ვისაგან სტატია იმ ქართულს წარმოდგე-
ნებზედ, რომელიც ქართული სტენის მოყე-
რებმა იანერის დამღვეს და ფებერლის
დამღვეს მოახდინეს. სტატია ერთობ გრძე-

გრამ როსსელი! მერყუა! მათსობით სხვა კო-
მუნის მომხრებზე? მანა ისინი მაქარაფის მუხით
დაიხილენ? რანკი? მათნი? მანა იმთავ უმწიფო-
ბის ჭამა გაღუწევათ საფრანგეთის მმართველო-
ბაზე? საყრველია? ხო იგი, რომ აგრეთ ნანსწავ-
ლი კაცი ბნის ნდებით, ზალთ ვაღუღრდით თან ჩე-
ნისაგან უწყვის ხალხს პოლიტიკაში?

აი, ჩემო მკითხველო, სრული სურათი
უფ. შურცელამის ქუქია, ცოდნისა და
მოაზრებისა. მადასხეფთა იმან ჩემი სიტ-
ყვები, სისულელე დასწერა ჩემ მაგიერ, ეთ-
თმ და მტკიცა და სისულელის უმწიფობა
და დარღვია მისი უსაფუძვლობა! და ის
კი არ მომდის თავში, რომ სხვები შენიშ-
ნავენ, რომ ეს სისულელე თვითონ მიხან
არის შუთხზული, რომ ეს მისი დამტკიცე-
ბა მის საკუთარს უმწიფობას აბტკიცებს!

უფ. შურცელამის ერთი ორდით რომაინც
ქმონდეს კანონების და პოლიტიკური ცხოვრე-
ბის ცოდნა, იმას მთლიერ კარგათ ცოდნებოდა
რომ: ა) როსსელი და სწავლით სახმდრო
სამართლის გაღწევეტილებით იმ სახმდრო
დამნაშავეობისთვის, რომელსაც ღვერტე-
რობა ჰქვია, ესე იგი ჩაზნის მიღველებს
და მტრის (კოპუნის) ბანაკში ვადსებოდა. ბ) ბურ-
ჟუა და დანარჩენი კოპუნის მომხრებო და
სხვრტეს პოლიტიკური დამნაშავეობისათ-
ვის კი არა, იმისთვის; რომ იმინი სას-
ხმდრო ან სასარგებლოდ დამნაშავეათ იცნო
ზოგად—ციცხლის წაქვდნაში საზოგადო-
დას ხმდროწადა სახმდროსთვის, ზოგად—მთა-
ვრობისთვის და სწავლით სხვა პირების
უსამართლოთ მოყვლაში, ზოგად—მუხუფემ-
ბის გაფრტევაში, ერთი სიტყვით იმ გვარ
დამნაშაველებში, რომელთაც საფრანგეთის
სამოქალაქო სისხლის სამართლის სჯულდ-
ბაც სიკვდილით სჯის. გ) მომუნის მომხრებები
სახმდრო სამართლის გაღწევეტილებით და-
ხვრტეს სულ ორმოცდაათ პირადღ, და არა
ათასობით; დ) ეს დასჯა გაღუწევიტა მათ,

ლოა და ამიტომ ვერ ვტყვით. მოსოულო.
შლოხოვი ამ ჩვენს ქართულ წარმოდგე-
ნებს ერთის მხრით ღირსეულად აფასებს,
მაგრამ ეს დაფაება ისე ძვირფასი არ არის
ჩვენთვის, როგორცათ სურვილი, რომლი-
თაც საზოგადოებრივი ქართული თეატრის
მოთხოვნებზედ გამოიხატება.

„მე მწიფიერი ქართული ენა, ამბობს
უფ. შლოხოვი, რომელიც თეატრულს
სტენაზედ უმეტეს ბრწყინვალეობას სცემს,
არის ღილი სასამოღრო და სასარგებლო. არა
სჯობლივ, მოვიმოვოთ რომე ღირსისებეა
იმის სახელობით დაწესებისა? შეშარბიტად
საგრძობია, რომ საქართველო-მეგრეთ
არა აქვს ბუნებით ენაზედ ეს უბრავერს
საგანი ყოველივე სწავლისა და ზნეობის
მმართველი.“

„მე თითონა ვარო, განაგრძობს უფ
შლოხოვი, ყოველ ნახეზედ მნახევი, ოდეს
1850 წელს დაწესდა ქართული თეატრი, თუ
როგორის სახით სწარმოებდა და ხალხი
ღილის აღტკიცებითა და მოუწყნარის მზი-
არულებითა მიისწარუდენენ თეატრში ნა-
ხვისათვის ქართულთა წარმოდგენათა.“

სტატის ბოლოს უფ. შლოხოვი მ.
შოსხლის მოღვეწრობაზედ ღამარაკის დროს
ისეთს თხზულებებს ასახელებს, რომელნიც
დამტკილი არ ყოფილა და ხელნაწარიც
ახლად იბრევა, აი მაგალითად: „მამისარი
პატარა ქალაქისა“, „პატარეა ქვეყნო“, „გე-
ბის მომიხი“, „სტანკის სმოტრტიკო“,
„მეხუბრის ტყობისა“ სტენისათვის გაღკ-
თვებული. მსენი შოსხლის ნაწერი არიანო.
ამით გარდა მოხსენებულია შემდეგი პიესე-
ბი: „ორი მღვერი ერთ ენოში“, „ფაშის
თეთრი დათვი“, „ვეკიანი ქმარი“, „პაპა და
შვილის შვილი“, „კუკიაში სახლი ქირათი.“

„ღრომანის“ კორასპონდენცია

მისოვი, 23 იან, 1874 წ.

ხშირად გამიგონია საყვედური, რომელ-
საც სხვა და სხვა ადგილებიდან უძღვნიან
ლიტერატურის მოყვარენი მოსკოვში მყოფთ

აგრეთვე როგორც რანს და ბაზენს, სხვა-
სათლომ, და არა მმართველობა, რომ
მელსაც არც საფრანგეთში, არც არსად, უფ-
ლებს არა აქვს ეისიმე გამაართლებისა. ე)
რანეს გაღუწევიტეს სიკვდილით დასჯა გე-
რეთვე უფაროდა და არა პოლიტიკური და-
ნაშაველებებისთვის; ე) ბაზენს ხომ ყვე-
ლად იცის ორთვის და რა სახმდრო დაწ-
შაულიბებისთვის გაღუწევიტეს სიკვდილით
დასჯა.

ამას შემდეგ სასამოღრო უნდა იყოს ამ
სტრუქონების ვადანებება. „აი მწიფიერი
რა ღამათ იმხელო და! როგორ კარათ
მომასწავლო და დამტკიცა ჩემი უმწიფობა!
შურცელი, მკითხველო, შენთან! მათ ღა-
ფის დასხმს!“

მოდი და ამგვარი ცოდნის და მოაზრე-
ბის კაცს პოლიტიკაში შევიდ და სამწიფო-
ბის საწინებელ ღამარაკი გაუმართო! მამასა-
დამე ჩვენ სასწუფელი გვექვია, როცა მისი
ეთომ—მოაზრების დარღვევას არ ვაღერ-
ლობდით და მართო მის ცოდნის წამებს
ენაზედ, მართო მათ საბუთებს ეთნო-
ფიზიკით. მათა ხომ ცხადია, რომ ეს სა-
ბუთები უფ. შურცელამეს არა ჰქონია, რომ
მისი ცოდნისწამების მართო განწიფებული
თავიერებისთვის თხზულება ყოფილა. მსლა,
როცა ჩვენი დედა ამ გვართათ თაღდება, რო-
ცა ვერც მოაზრებით, ვერც შეწყალებით ვერ
გამაზრევა ჩვენზე ამ აზრებულთა ეთომ-
მწიფობა, როცა ვერც ხმდროთაღ, ვერც
ფიზიკით ვერც ვარც, მათ ის ერთიოა გზა
დარჩინია, რომელსაც ის „შეანასწრლ სიტ-
ქვა“ კიდევ ნახობს. ზადოვითები მე-
თე წიგნის 149 გვერდს და ის ნამწიფი
რუსული გზეთისა, რომელსაც ანტ. შურ-
ცელამე იქსენებს, და ნახათ, რომ ჩვენ—
ღღვის იქით—უფ. შურცელამისაგან მგულო-
ბას უნდა ველოდეთ, ესე იგი იმ ეთომ-
მწიფობის იარაღის ხმარებას, რომელიც

ქართულებს. ამით უსაყვედურებანი რანსა
რომ ცხერი არა გზანდინ კორასპონდენცია
ციებს მოსკოვიდან. ამანვე მე შემოძლიან
ეუპასეო, რომ კორასპონდენციისთვის
არ კმარა მართო სურვილი თვითონ კორ-
ასპონდენტისა; არამედ უნდა იყოს საგ-
ნი, რომელსაც უნდა მიიხილდნ მკითხველ-
ბის ყურადღება. მო ამისთანა საგანი არ
არის, მაშინ კორასპონდენციას არ უნდა
ეწესდებოდნ. მორასპონდენცია ამ გვარ
საგანზედ რომ კიდევ გაიგზავნოს რედაქ-
ციამ, ამან არ უნდა დამტკიცდნ, თუ ეს
აფსებს თავის მკითხველების ყურადღებას.

მე ვერ ვიტყვი, რომ მოსკოვში მართო
ვერ ნახოს კაცმა უფრადების ღირსეულნი
საგნები, მაგრამ მგონია, რომ ჩვენი საზო-
გადოებისთვის ის უფრო საინტერესო იქნე-
ბა, რაც იმის უფრო ენება, რაც იმასთან
შეგდება ნაკლებად ვაგნობი აქვს. ამისთანა
საგნებზედ მომხმებება, მაგრამ კორასპო-
ნდენცია ამ შემთხვევაში იძულებული იქ-
ნება თავის წყრილობა გამოიყვანოს ცული
მხარე და საწყობნო მოეღება. ამ ვალდ-
ებულებას აწარულებს, რასაკვირველია; ადგი-
ლი არ არის.

ამა, მითარბი, მკითხველო, ეისამოდ
კორასპონდენტს, შეუძლია მას გულ-
დადებულთა მოგიბრისა მწიფევი შემე-
თხვევები ანუ მაგალითები მართლის სტუ-
დენტს, რომელიც თავისი კურსის მდგომარე-
მეუღლტეტზე და პირებს საქართველოსკენ
გამგზავრებას, არღვევს ანმარი პლანს: „მე
კვირაში ერთხელ დღენიშნე საათს, რადე-
საც მივიღებ ღირბ ავთოყუფებს უფასოთ.
მს ჩემთვის ძროხლ სასარგებლო იქნება იმით,
რომ ავთომეფს არ ეყოფა კვირაში ერთ-
ხელ ექმის რჩევა. ამიტომ იგი იძულებ-
ული იქნება მოეღება ჩემთან იმავე
კვირას და მაშინ, რასაკვირველია, უნდა
მომავს უფუთიო“. მკითხველო, როგორია
ეს მოტივი თვითონ შენ გასინჯე. მე გგონია,
რომ ამაში გამოიხატება უმწიფარი ხარის-
ხის ეგოიზმი, რომელიც აქ ხშირად შეჩე-
დებით. მეოსტკურ მიმართულებას ერთი
ანგის იმით, რომ მიიღტის დაგზავრას თა-
ვის ხალხსონობა, დაიფრწოს თავისი ღდა
ენა და გაღვიღეს მეორე ხალხსონობაში,
რადგანაც ამ გადასლებით იგი მოელის უფ-
ეთი ადგილის მოგებას, მალე აწეებს, მესტ
ჩინება და სხვ. და სხვ. მეორე ვიყვეა სა-
ზოგადო ხალხის ცარცვის და პირველი ნა-
ბიჯი ამ გზაზე იყო ამხანაგების ბიბლიოტე-
კის უსირცხვილოდ გაქურდა. მეტი მაგალი-
თების მოყვანა არ არის საჭირო: ამისთვის
მართო წლის „ღრომანის“ ნომარბიც არ
კმარა. იქნება მე მითარბი, რომ ეს ვადალ-
ებულებანი მაკლიბებენ არავისთვის არ არის
საინტერესო. იქნება მითარბი, რომ მე უნ-

რუსეთში „მოსკოვის უწყებებს“ შემიიღდეს,
და რომელსაც მწიფლს რუსეთში დანოსი-
ების მწიფლობას უფხიანა.

მაგრამ ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ
ამ ამპარეზმედ ცნობს ისინივე, ადგიროგი-
ნება მოვლის, როგორც მწიფობაში
მიიღო.

„მაგან (სკანდელი)—სწერს შურცელა-
ძე, მოსკოვის უწყებებს“ მიბამებით—უნდა
წარმოიღოს სია (ენგერანტების) კასის
„მემდენი ამხანაგობისა და ყველა იმითი
ხელწერილი, რომ მაგას არასოდეს არ გაუ-
ცხადებდნ ენგერანტების კასს და არ გაუცხ-
ადებდნ.“

ამ ყამათ, იმას გარდა რაც ჩვენ ჩემ პი-
როგნობაში? ამ საგანზე დაწერილი, შე-
ნე უფ. შურცელამეს უსახუხებით მართო—ვერ
მოაზრებით თქოა? მაგრამ არც სასულებით
მოაზრებით ამში დაგმავლოების იმდეს.
როცა უფ. შურცელამე ციფტრათ შემო-
სება და ვერცხლის სიგებს შეიკრდებს, მა-
შინ, თუ მოიხიბოს, აუხსნით და სასწერს,
ამიტომ რომ მაშინ მტერი ღონე აღარ გვეწ-
ქნება, მაშანდის კი—ნურას უკაცრავათ!

5. სკანდელი

„მე მწიფი...“ (ვითომ და მე, სწადელი) რა
ღამათ იმხელათ და როგორ კარათ მომპარო
და ღამტკიცა ჩემი უმწიფობა? შურცელი, მითხვე-
ლი! მათ ღლვის დასხმს! არ არის ვან, უფ. სწა-
დელი, საფრანგეთში კანონი სიკვდილი დასჯის...
მას ორთა ნახებარი წელიწადი მინც მოხრათ დოქ-
ტორის პალოდისის (ეს იგი ვიყენის სახლში), თუ
მამინ ვა სოქვათ. არ არის სიკვდილი დასჯა? მა-

გუბერნიის მფარველის დროს მიიღია. მს უზარმაზარი მთები ლეხთუხა, რაჭა და იმერეთს რომ შემოარტყვიან, ისე საყვარელია ჩემთვის, როგორც სამხრეთ რუსეთის სამშობლო მიწები...

ამ გზაზე მთელი მგ ჩემს უწინდელ ვალად გრაცს გამოუტყვია მადლობა შემდეგ საზოგადოების მოხელე პირთა წინა უფლები: ლების, მლოლის, უწერის, ონის, წილის, ჩასაგლის, ნაქერების, შქმერის, სხაგის, ნიკორა-წინდის, ნამალევი-მხარის, სახის, ტოლის, სადგელი, წყის და ლიხეთის საზოგადოებათა მოხელე პირთა, ორბელიანის უფლის, მკეცენის, ალაპანის, ლჩინელის, ლომისის, ზუბის, ჩოლოვის, მთუთის, უფლები: ნამახვანის მამასახლისის თანაშემწის და საწირის მამასახლისის.

მანსხაველს მადლობას ვუძღვნი წემო რომის სატყეო მუხის ზედამხედველს ძონსტანტინე ჯანელიძეს, რაჭის უფლის, ჩასაგალში ნამამასახლისის ონს ოგია ხონაძის, ტყის-მკეცელს ლების სახანო აგარის მფარველს და სადგელის ტყის მკეცელს შორასს. მს კაცები დიდ ხანს ყოფილან ჩემთან მთებში სიარულის დროს და ჩემსავე თემებში სიყვავისა და შიმშილისა და მამაცურად უმარტობდნენ თოვლსა და წვიმს. ამათ ერთხელაც არ გამოუტყვია მათ ჩემთვის არაერთი უპატივმოყვარეობა თუმცა ხშირად ვერსმევილა, გაცვეთილი ქალაქით უნდა აქუთიყვით თოვლიანს მთებზე და საშიშარს კლდეებზე.

სულით და გულით გამებარდება, თუ ეს ჩემი ღრმა მადლობის გზაა, რომელსაც ჩემის მადლობდნენ ვაგანის, სხენებელი პირების პატივდღის მაწივს; მივარა კიდევ უფრო მიამბა, თუ ოდესმე ხელმოვრად ჩემგან დაეღილი ადგილები ენახე და პირადი მადლობა გუთხარა ყველა იმით, რომელნიც მე თანაგრძობობითა და რჩევით ჩემს შრომაში შემეწივნენ.

6. სრულდა.

ნამდვილი წერილი ნიკორასხელის ბუნები გამომხიბულთ საზოგადოებისა.

მღესა.

28 იანვარს, 1874 წ.

რუსეთი

ხელმწიფე იმპერატორმა, მისი იმპერატორებითი შიშლისთვის მარია ალექსანდრეს ასულის ქორწილის სასახელად, მიწისტრთ კომიტეტის აზრის თანხმად, ყოველად უმოწყალებსა ინიება 9 იანვარს 1874 წ. რომ იმ პირთ, რომელთაც 1871 წლის პირველ იანვარდის სახელმწიფო დანაშაულობა დაბრალდა და რომელთაც მასაქეთ ახალი დანაშაულობა არ შემწივითა, შემდეგი შემსუბუქება მიენიკოსათ:

1. მისაც ყოველივე განსაკუთრებით პირთაგან და მდგომარეობით მითისებელი უფლებები ჩამართმევა და შორს გუბენიაში, ან სიბიერიში საცხოვრებლად გაგზავნილა, იმთ მიენიკება პირვანდელი უფლებები და იმთ შეილებსაც რომელნიც იმთ დასჯის შემდეგ დაბადებულან.

2. მინც ამ გვარ პირთაგანი სიბიერია იმთ შეუღლიანთ, თუ სურთ, გადმოსაღონდნენ შუა რუსეთის გუბერნიებში, მთავრობის დანიშნით.

3. მინც კი ამათგანი მერობის რუსეთში

პოლიციის ზედამხედველობისაგან უნდა განათავსდეს იმ პირთაგანთ, რომელიც დადგენილია ყოველად უმოწყალების მისის იმპერატორებითი დიდებულების ბრძანებით 13 მაისს 1871 წ. ზოგიერთი დანაშაულების სასჯელის შემსუბუქებაზე.

4. მინც ცხლა განთავისუფლებული პოლიციის ზედამხედველობისაგან ხსენებულის შიშლისთვის ბრძანების ძალით, იმთ სამსახურში შესვლის უფლება მიეცემა იქ, საცა იმთ ცხვრების ნება აქეთ.

5. ამ გვარისავე პოლიციის ზედამხედველობისაგან განთავისუფლებულთ, რომელნიც უფლებების მოუტყვებულად იყვნენ საცხოვრებელს ადგილდგან გაგზავნილნი, ნება მიეცემა სამშობლო ალგას დაბრუნდნენ.

უსსო ქვეყნები

საშრანგითი

პარიზი, 3 ფებრვლი 1874 წ.

მსლანდელი საფრანგეთის ფინანსიური მდგომარეობა იმთ ღირს, რომ პოლიტიკოსებმა და სახელმწიფო მამინის მმართველებმა გეროვანი ყურადღება მიექციონ. აქუთერი მმართველობისაგან გამოცხადებულ შემოსავალ-გასაღების ანგარიშთ ერთხელ კიდევ ცხადთ გვარწმუნებს, თუ რა ეჭვრი დამოკიდებულება არსებობს რომლისაშქმეცენის პოლიტიკურ და ეკონომიურ მდგომარეობათა შორის; ეს ანგარიში გვარწმუნებს, რომ ჩამდენათაც მმართველობა უფრო შეთისებულია ხალხის ხასიათთან, ჩამდენათაც ხალხის პოლიტიკური მდგომარეობა უფრო დამაკმაყოფილებელია ყველა მოქალაქისა, იმდენათ იმის ეკონომიური მდგომარეობაც უტყვითა; და წინააღმდეგ ამისა, ჩამდენათ პოლიტიკური მდგომარეობა არ აკმაყოფილებს ხალხს, ჩამდენათ ხალხი შევიწროვებულა, — იმდენათ იმის ეკონომიური მდგომარეობა ცუდაა, იმდენათ იმის ეკონომია და წარმოება სუსტობს.

მართლაც, ზემოხსენებელი საფრანგეთის შემოსავალ-გასაღების ანგარიშიდან სჩანს, რომ ტიერის პრეზიდენტობის დროს, როდესაც ხალხი, ცოტათ თუ ბევრათ, დარწმუნებულად იყო, რომ რესპუბლიკა და თავისი უფული წესები ცოტათი მაინც მოიდგამდნენ საფრანგეთში ფესს, ეკონომია და წარმოება, კარგათ თუ არა, ერთ რიგათ მაინც მიდილა, გასავალი შემოსავალს არ ეტყებოდა მაინც. მაგრამ შარშანდელი 24 მაისის შემდეგ, როდესაც მმართველობის აღიერი თითოვან გეკონტრებულმა ბროჰიმდ ჩაივლო ხელში, როდესაც ნაციონალური კრების კონსტიტუტარებმა დარწმუნებულად იყვნენ, რომ რესპუბლიკა მოქალაქეთა და საფრანგეთის კისრზე ბურბონის ტახტად დაედათ, როდესაც ხალხს შევიწროებას და სხვა და სხვა უფლებათა წართმევის ეტყებინან, — მსა აქეთ ეკონომია და წარმოება თან და თან უკან მიდის, სახელმწიფო შემოსავალი არ ჰყოფნის სახელმწიფო გასავალს.

შინანსის მინისტრს, უფ. მანს, რასაკვირველა, არა ეინ არ გამტყუენს, რომ ის, ამ სახელმწიფო შემოსავალ-გასაღების გათანაწარებისათვის ახლადანახლად დედებს, მაგრამ უბედურება ის არის, ის დაედებს იქ, სადაც არ უნდა ედებდნენ, ისეთ წოდებას ადებს ხარჯს, რომელიც უმისოთაც დატირთულია სხვა და სხვა გადასახადითა, რომელსაც შეძლება არა აქეს, და შეძლებულს კი ვიბეზუ ხელს აფარებს. შეედა ყოველივე ეკონომიურად დაწინაურებულ და წინააღმდეგულ სახელმწიფოებში სტილითი ეხლათ, რომ მხოლოდ ისეთ საქმეთა მიხედვით დაედა ან მოუმტრან ბაგი და გადასახად, რომელიც ყველასთვის უტყვებელ საქმეებთან არ შეადგენს, რომელიც მხოლოდ მიდრებს იჩინათ თავითათვის საჭიროთა და ღირებუთი კი უმისოთაც გასტყენს (მაგ. ოქროსა და ვერცხლის ნივთები, და სხვა და სხვა თვლ-მარგალიტები და სხვ.). უ. მანი კი ისეთ ვაგნებს უმამებს გადასახადს, ურომლოთაც ხალხს გაძლება არ შეუღლია, რომლის გაძიერება ხალხს შევიწროებს და კიდევ უფრო დაღარიბებს (მაგ. მარჩის, რკინის გზის ბაქს.)

პი, ამ ახალ გადასახადებზე არის ცხლა ნაციონალურ პრეზიში მოლაპარაკება. მსაკვირველია, რომ რესპუბლიკელი პარტია ამ მოლაპარაკებაში თითქმის არაერთარ მონაწილეობას არ იღებს, თითქმის ეს საქმე მერების დანიშნებაზე, ჩამდენიმე ვაგნის აღკრებაზე და ან სხვა რომელსავე საზოლიტიკურ კითხვაზე უფრო მცირე ყურადღების ღირს იყოს. მდურად ლოკურს მერს თითქმის არც ერთს რესპუბლიკელს ხმა არ აშოულია გერ სხლამებზე.

მაგრამ მდურად ლოკურს სიტყვა სწორით სხუთ სიტყვათ ღირდა და მამეტრის მომხრე უწინდა რესპუბლიკელები თავის ღღში იმისთანას არაფერს არ წარმოტყვამენ. მოგეყვინთ ამ შენიერი და ქუთანი სიტყვიდამ ერთს პაღარა ნაქერს, რომლიდამაც ტყვენ ცხლათ დანიშნათ, რომ ლოკურს თანამად ენება იმ სოციალურ კითხვას, რომელზედც ცხლანდელ კრებაში კაცი ხმის ამოღებასაც ვერ ჰმედავს:

მდელი, შომაშავდობითი არისტოკრატის მაგიერათ, ახალი ფულის, კაპიტალისტების არისტოკრატია განდა ჩვენში. მს ახალი არისტოკრატია ისეთივე მტარველია, როგორც ძველი, მაგრამ იმას ჩამდდულ ხასიათი აკლია. მამულების მაგიერათ, იმას ფული გატენილი სეფებში აქეს; ის არის ერთათერთი მატრი მმამხმევი და გამეგ ჩვენს წარმოებისა, ყველა ჩვენს დიდი და პატარა საქმეებისა; იმს დამიკრა ცხლანდელი საუქუნე! ისინი მფებუნ, იმთ ხელშია კონონების გამოცემა. ნაშლოვის დროს თითქმის მთელი პრესა, ყველა ვაგნები იმთ ხელში იყო, ჩვენ ვგვარა, რომ იმპერიისათან ამათაც მხოლოდ დებოდა შევსლითა ისინი ეხლაც ისე ძლიერი არიან, როგორც ადრე!

წადითა უზარით ვაგრობას! თქვენ შომაშავი უნდა მოგვეთ! შესაბრთ გლუხს: თქვენ თქვენი შრომის მომტყმული ნაწილი უნდა დავტომოს! შესაბრთ მუხს: თქვენი დღიური კირა ჩვენსა და ყველა ეს მხოლოდ იმისთვის, რომ კიდევ უფრო გაგამდროთ ფულის არისტოკრატია!

შეზახლიდით! თქვენ მხოლოდ მიდრების სასარგებლოთ სეფში პოლიტიკურ და ფინანსიურ კონონებს. ამ გვარი წოდებობა საფრანგეთს სიყუესს და დაკრის! თქვენ ვინათ ყველა საქმეში უნირატებოა ფულის პატრონებს, ე. ი. ტყულია მამედლებსა და მტარველებს მიენიკოს!

პი, ამისთანა დროს, როდესაც საფრანგეთი ამისთანა გაჭირებულ მდგომარეობაშია, უფ. რურმა, ნიშპერატორალი ნაპოლიონის მეუღლის, მეგენის, ევეტილა წარმოუღდინა მერსალის ნაციონალურ კრებას თავის მრწმუნებელის ანგარიში და ორ გამოჩენილ მუხუესს და ჩამდენსავე მილოიონს

თხოვლობა, რომელიც ეთომქმნის რანგეთში ეყუთენს!

მსაკვირველი საქმეა, ლმერთმანი მს კაცი ვალდობთ ყელამდი საესე მოვიდა საფრანგეთში, ქვეყანა დაღუბა, ოცი წლის განმავლობაში სცარცვა და ხნეობით და მატრიალურად დასკა, ჩამდენიმე მილიონი ინგლისის ბანკეში გადრინან; და ესლა, როდესაც ვედა მოაშორა ის საფრანგეთს და მოკვდა, სამარხდამაც არ აძლევს მოსვენებას და კიდევ თავის უფლებებს აცხადებს! მაგრამ ყველაზე უფრო სასარცხო ის იქნება, რომ მერსალის ნაციონალური პრეზი აღიარებს იმის მოთხოვნებისა კონონირად და იმის მემკვიდრეებს დაკმაყოფილებს! ამ გვარი საქმეები ცხლანდელი მმართველობის ხელში არ უნდა გაგვიკვირდეს....

შურადების ღირსია ის ამორჩევიებითი მოძრაობა, რომელიც პლას-ლორენში იყო ამ ორი კვირის განმავლობაში. ახლად დაპყრობილ ორ მერმანის პროვინციას პრუსიის რეისტრატისთვის ჩამდენიმე დღეუტატი უნდა ამოერჩიათ. ამათ ყველა ისეთი დღეუტატები აირჩიეს, რომელნიც წინააღმდეგნი არიან მერმანისათან შეერთებისა და საფრანგეთისაგან ძალდატანებითი მოშორებისა. ამბოდენ, რომ ეს დღეუტატები მხოლოდ შეველენ რეისტრატში, გამოაცხადებენ თავის პროტესტს (წინააღმდეგობას) მისი სამშობლოს ძალით დაპყრობაზედა და მერე დღეუტატობას ისევ თავს დაანებებენა.

ამ თვის ცხრამეტს აქ გამოვა მიქტორა ჰიუგოს ახალი რომანი, რომელსაც სახელად ერქმევა: „ოთხმოცდა ცამეტი“ (ე. ი. ათას შიდას ოთხმოცდა მეცამეტე წელიწადი — საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დრო). თქვენ წარმოიდგენთ, როგორ მოუთმენებლად უნდა მიელოდნენ აქ ამ წიგნის დაბეჭდას. მთელი რომანი სამწიფოთი იქნება გაყოფილი პირველ ნაწილს ერქმევა — „ზღვაში“, მეორეს — „პარიზში“ და მესამეს — „მანდში“. ამავე დღეს ეს წიგნი ათ სხვა და სხვა ენაზე გადმოთარგმნილი გამოვა ინგლისურად, იტალიურად, ესპანურად, პოლტუალურად, რუსულად, პოლტურად, სვედურად, ენგერულიად, ჩხურად და პოლონდურად. შენიშნეთ ხომ, რომ ამ სიაში ნემეკური ენა აკლია! მსა აქეთ, რაც „Liberation du territoire“ გამოცემა მიქტორა ჰიუგომ, ნემეცებს ის არ უყვართ. მაგრამ, როგორც ამბოდენ, ეს ცხლანდელი ქვეყნის პირველი პოეტური ნემეცების სიძლიერილით ამაყობა.

ს. მსხი.

объявление.

Считаю долгомъ уведомить почтеннѣйшую публику, что на Базарной улицѣ, въ домѣ Тамашева, около Казенной Палаты, я открылъ типографію, гдѣ принимаются всякаго рода типографскіе заказы и работы, которые исполняются весьма аккуратно.

Ефимій Хеладзе.